

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Shemu’el

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 595 [1834 oder 1835]

לאומש רפסל אובמ.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9064

מבוא לספר שמואל.

החקירות העיוניות אשר עליהן ישית לבו כל קורא באמת ורוח נכון בספר שמואל, יתפרדו והיו לארבעה ראשים: א' על שם הספר מדוע קראו שמו שמואל אם בעבור חוכן עניניו או אם נקרא כן על שם מחברו? — ב' ומזה יסתעף חקירה ב' מי חבר הספר הזה כצ'למו וכדמותו כאשר הוא עתה בידינו? ג' לפקוח עין על הזרות בספר הזה, ובפרט על הספקות העצומות אשר יפלו בספור מעשה דוד וגלית (פרשה י"ז) אשר נראה כי הפסוקים מכחישים זה את זה, וידמה לנו כאלו כותב הפסוקים מן פרשה י"ז פסוק י"ב עד י"ח פסוק ה' לא הכיר כלל את מחבר ספר שמואל ומעשה ידיו לא ראה, אך ספר לנו ספור חדש אשר יתנגד אל הקודם כאשר אבאר להלן: ד' לישר החלופים והשנויים הנופלים בספורים על אודות דוד והעתים אשר עברו עליו כפי שנאמרו בשמואל ונשנו בד"הי. —

והנה

¹ והרד"א בהקדמ' לספר הזה כתב וז'ל: וגירונימו (והוא הירוקנימוס) החכם שהעתיק כתבי קודש לנוכרי', עם היות שקר' ספר יהושע וספר איסעי' ואשר הספרי' כפי מה שהסכימו עליו מז'ל בקריאתם לא ראה לקרוא הספר הזה בשם ספר שמואל, וקראו מלכים, בנתינת ספורי שאול ודוד שנזכרו בו, וחלק הספר הזה לשני חלקים, הראשון מתחלת הספר עד מות שאול, והשני משם עד סוף הספר, (ומה נראה שגם הרב ז"ל מסכים לדעת חכמי העמים, כי בימים קדמונים שני חלקי שמואל היו אחד, ואך מהעתיקת אלעקסאנדריא וחילך נחלקו לשנים (ועיין אייבהארגס איינלייטונג אינגס אלטע טעם טאצענט צווייטען טהייל ויישע 479.) כי לולא זאת מדוע יחס החלוקה הזאת להירוקנימוס ולא לנו? — ולשניהם קראו Reges; ומאשר לא מלא שם אחר נבדל מזה לספר מלכים הנא אחריו כדי להבדיל ביניהם בשמות, קרא לזה הספר כמו שאמרתי Reges, והשני בשם העלמי והאמיתי בלשון הקדש מלכים עב"ל; אולם בספר הוואוגאטי אשר לפנינו איננו כן, כי גם בלשון יוון גם בלשון רומי שם מלכים בלשונותם נחלקו לארבעה ספרים. —

)

Vorrede zu Samuel.

והנה גם חכמי ישראל גם חכמי העמים כבר העמיקו עצה בחקירות האלה, ובראשם הרב דון יצחק אברבנאל ז"ל מזה, והחכם אייכהארן מזה. והשלם בן זאב הרים מדבריהם את חלביהם ועשה לנו מטעמים יערבו וינעמו עד מאד. וגם אני אענה את חלקי כיד ה' הטובה עלי. ואם גם על משענתם אשען ובעקבותם אלך, בכל זאת אטה מדרכיהם ימין ושמאל (כאשר יראה המעיין) אם לדעתי אך זה הדרך בו ישכון אור האמת. —

והנה שתי החקירות הראשונות מתאימות הנה, ואם יעלה בידינו לבוא עד תכלית החקירה האחת כבר שמנו קץ לחקירה השנית. ולזה אקדים לך הקדמה כוללת בקריאת שמות ספרי קדש, ואומר: דע קורא הנעים! כי המחברים הראשונים לא קראו שמותם על מחברתם ואף כי שלא הארו (לא הם ולא הבאים אחריהם) השם בשרד המליצה כאשר עשו היוונים והערבים כמו משלי זהב וכדומה⁽¹⁾. ואם קראו שמות עלי ספריהם ה' זה אך שם המורה על תוכן ענין הספר, וזה היה רק על אחד משני אופנים, אם שהמחבר השלים המלאכה עד תימה וידע שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע כמו ספר התורה⁽²⁾; וכן נקרא הספר הכולל קורות בני ישראל, מאת עזרא, (אשר לפי דעת חז"ל הוא מחברו) בשם דברי הימים, יען הוא החילו וגם השלים אותו⁽³⁾; וכן נקרא מלכים אשר לדעת חז"ל ירמי' כתבו החל וכלה; או

שחבר

⁽¹⁾ ואל תשיבנו ממה שנא: הלא היא כתובה על ספר הישר (יהושע י' י"ג, ש"ב א' י"ח), כי השם ספר הישר הוא אם כדעת חכמי העמים ספר השיר בהיפוך האותיות, או שהוא שם משאל לאיש נכבד אחד, כענין קהלת, ולכן נא בה"א הדעת כמו הקהלת (קהלת י"ב ח'), ונקרא הספר על שמו כאשר אנא.

⁽²⁾ בין תבין כי אדונינו משה קרא ספרו אך: ספר התורה, מבלי ליחס אותו לשום ענין, לא לה' ולא לו, אך הבאים אחריו קראו אותה תורת משה או תורת ה', ונשלה מקומות מלינו (ד"הי ב' כ"ה ד', ל"ה י"ב, נחמיה י"ג א') ספר משה.

⁽³⁾ הנה כוונת עזרא היתה בחבורו, ליחס שנטי יה ובפרט שנט יהודה והמלכים אשר עמדו ממטה הזה, ולספר גם את הקורות אשר קרום כאשר נבאר, והתחיל באלה הראשון עד לדקיהו המלך האחרון לבית דוד, וכוזה כלה את ספרו עד תומו, וכנה אותו בשם ד"הי, וחתם את ספרו בשנת אחת למלך כורש כאשר העיר ה' את רוחו לבנות בית ה'. אולם לילדי יום אשר דאו עיניו, אם גם אף המה המשך מד"הי כי פתח דבריו בעזרא (א' ב' וחלי פסוק ג') המה הדברים ככתבם וכלשונם אשר בהם השלים את ד"הי (ובכר העיר על זה פירי"א), ייחד להם ספר בפני עצמו אשר לא קרא לו שם כי לא השלים אותו. —

הקדמה לספר שמואל

שחבר איש ספר אחד ולא היתה כוונתו הראשונה להשלים אותו, אך יעד לענין מן הענינים חבור מיוחד וכתב בו מה שהוא ידע בימיו מן הענין ההוא, והבאים אחריו ירשמו גם המה בכל דור ודור אשר ראו או אשר שמעו המה; כמו ספר מלחמות ה' (כמדבר כ"א ט"ו), כי אין נראה שכבר נשלם הספר הזה בימי משה — וכן ספר הקינות הנזכר בד"הי (כ"ל כ"ה): אבל הספרים אשר נקראו בשמות עצם פרטי כמו יהושע, שמואל, וכדומה, הנה המחברים לא קראו בשמות את ספריהם יען אין אחד אשר השלים את מלאכתו עד תומה, אך הברכה הזאת אשר הניח אחריו המחבר קראו בשמו כמו דברי שמואל, מדרש עדו (ד"ה כ"ג י"ג כ"ג); ואם גם קמו אחריו אנשי שם אשר השלימו את הספר הראשון למלאות את חסרונו, הנה כבר הורגלו לקראותו בשם המחבר הראשון אשר החיל בדבר.

ולדעתי כבר נתהווה על אופן הזה גם ספר שופטים, כי כל שופט ושופט רשם בכתב אמת את אשר קרה בימיו לעמו, ובדור אחר קם איש נבחר (לדעת חז"ל הוא שמואל) ואסף את המגלות האלה והצמידם לספר אחד אשר קרא את שמו בישראל שופטים, גם על שם המחברים גם בעבור תוכן ענינו. —⁽¹⁾ ובאופנים האלה נקבו בשמות כל ספרי הקדש, זולת חמש מגלות למעוט כמותם נקראו בימים מאוחרים על המלות הכתובים בתחלת הספר⁽²⁾ כמו שיר השירים ואיכה וקהלת, (ובדמיון ל"ב כ"ד כ"ה), נקראה מגלת איכה בשקינות; רק ברות ואסתר לא מצאו בתחלת הספור שם יאות ויקראו אותם על שם ענינם. (והרד"א בהקדמה לספר יהושע גרס במאמר חז"ל (כ"ב עט) תחת אסתר אחשורוש).

ואחרי

⁽¹⁾ וזוה יש לתת טעם מדוע שמו מקום למעשה פסל מיכה ופלגש בגבעה בסוף ספר שופטים, אף שלדעת חז"ל ויתר המפרשים אירעו אלה בתחלת ימי שפוט השופטים, כי נאמר, המגלות האלה מלא המאסף ולא ידע אם מידי שופט ילאו הדברים האלה או מאיש זולתם, (כי בכל הפרשיות מן י"ח עד סוף הספר לא נזכר שם שופט) לכן עשהו אך סניף לספר הזה, גם יש בהם מענין המשך לספר שמואל הנזכר אחריו, כי שני הספורים יתחילו בימים ההם מלך איון בישראל וכן בכלית פרשה כ"א, נאמר: מלך איון בישראל וגו', ובספר שמואל התחיל לזמור איון המלוכה, ולכן הקדים הספורים האלה להגיד כי שערוריה היתה בבית ישראל ואיש הישר בעיניו יעשה ולכן בקשו לשום עליהם מלך. ועוד נדבר מארבעה פרשיות האלה להלן.

⁽²⁾ כאשר עשו למעשה חומשי תורה, ובאחרונה להקדמות.

ואחרי ההצעה הזאת כבר האיר לנו הנתיב בענין קריאת ספר זה בשם שמואל אף שהוא לא כתב מכל הדברים האלה כ"א כמו שליש לדעת הרדי"א (ואולי עוד נגרע ממנו), יען כי הוא התחיל בספר הזה, והבאים אחריו אם גם הוסיפו עליו פהנה ופהנה, בכל זאת כבר היה נקרא שמו עליו בכי העם דברי שמואל¹ •

והנה אין לספק כי מתחלת פרשה כ"ח בשמואל א' עד סוף חלק ב' לא חלו בו ידי שמואל כלל², אולם גם לפני זה יש פסוקים רבים אשר לא ניהם בשום פנים לא לשמואל אף לא (מעז חז"ל) לנתן וגד אשר היו אנשי דורו, כמו, כל עד היום הזה הנזכר בספר הזה³ וכן: פי לכביא היום יקרא לפנים הרוח (ש"ט' ט' ע') וכן: לכן היתה לקלג למלכי יהודה (שס כ"ז), כל אלה המאמרים יחנו עדיהם, כי הכותב הזה חי זמן רב מאוחר לשמואל, כאשר כבר נחלקה המלכות לשנים, כי אך לעת כזאת יוצדק לאמר למלכי יהודה.

ומכל הטענות האלה הכריע הרדי"א (בהקדמתו לס' יהושע) כי שמואל נתן וגד כל אחד ואחד כתב דברי דוד בפני עצמו, (כי כן הבין כוונת הכתוב ודברי דוד הראשונים והאחרונים וגו' ד"ה' א' כ"ט כ"ט) והוא הנכון, וירמי' כאשר רצה לכתוב מלכים כדעת חז"ל (כ"ג י"ד ב'), אסף וקבץ מדברי שמואל וגד ונתן, וערך לפנינו ספר שמואל כמתכונתו אשר הוא עתה. ועיר

¹ והנה נאמר בד"הי (א' כ"ט כ"ט) ודברי דוד המלך הראשונים והאחרונים הנם כתובים על דברי שמואל הפרוזה ועל דברי נתן הנביא ועל דברי גד החוזה. ופבר הבינו קצת מפרשים המאמר הזה על ספר שמואל שבידנו, וא"כ נוכל לפרש שהראשונים והאחרונים מוסב על נושאים שונים, והענין, כי דברי דוד האחרונים נתן וגד כוונם, וזה מסכים לדחז"ל ב"ב י"ד, שהקשו על שמואל כתב ספרו, והנתיב: ושמואל מת, ותרין דאסקיה גד החוזה ונתן הנביא. —

² ראה בני וחכם איך השפילו חז"ל לקלע אל השערה, כי הקשה שם מפסוק: ושמואל מת הבא בפרשה כ"ח א' ולא מפסוק: וימת שמואל כ"ה א' המוקדם, מפני שידעו כי יש בספר הזה כמה פסוקים אשר מידי סופר אחר ילאו (וכמו שאבאר בשם הרדי"א), וכונתם היה להקשות אך מכל יתר השאר מבאן ואילך אשר אין לשמואל עוד חלק בו, והביאו רק תחלת הענין.

³ יעיין במבוא לספר יהושע כמה שנתפנו שם.

ועוד אמר הרדי"א ז"ל: ואין ספק שהוסיף ירמיה דברים לבאור המאמר כפי מה שראה וכו' (1).

והנה אם גם אין ראיה מכרחת שירמיה העריך ספר שמואל, מ"מ יען אנחנו בית ישראל נסמוך על קבלת רז"ל גם בדברים שאין נוגעים בהלכה ונאמין שירמיה כתב מלכים (אם גם נסתור את קצת המאמר ההוא) אם כן אין ספק שכבר קדמה למלכים הבור ספר שמואל, ולכן מן הראוי שלא ניהם הספר הזה לסופר מאוחר לירמיה.

ובזה השלמתי מה שראיתי להעיר בענין שתי החקירות הראשונות, ועתה אסוב את לבי אל החקירה השלישית והיא בהספיקות והטענות אשר לא נכחדו מעיני כל קורא בספור מעשה גלית ודוד, וכבר העריכם החכם מייסה"ו בספרו מבוא אל ספרי קודש במקום הנזכר, והעתיקם ללשון עבר החכם השלם בן זאב במבוא לספר הזה. — והנה אציגה לפניך קורא הנעים את כל הספקות והשאלות כפי אשר יצאו מפי איש סופר מהיר החכם השלם בן זאב ז"ל ואעריך לעומתם את תשובותי, ואביא השאלה, ואת תשובתה בצדה אשים, למען ירוץ קורא בו.

השאלה א' ודוד בן איש אפרתי הזה (שס י"ז י"ב) מדוע שב לשנות מי דוד ומי בן ישי ומספר בניו, אחרי אשר הודיע כל זה בפרשה הקודמת? וזלת מה שהלשון הזה אין לו דמיון ולא המשך אל הקודם. ע"כ.

על זאת השאלה לא השיב החכם בן זאב דבר. והנה חלילה לנו ללכת בעקבי החכם מייסה"ו בזה, לזרות הלאה מספר שמואל כל הפסוקים מן פסוק י"ב עד פסוק ל"ב וכן מן נ"ג עד פסוק ה' בפרשה הבא, ולאמר לא מן הספר המה, ובטעות סופר מאוחר בא פנימה ספור אחר אשר יתנגד לכל הספורים הקודמים מכל פנה ועבר, כי אנחנו בית ישראל מחזיקים במסורה והיא לנו מקור מים חיים. ואם גם בהעתקת השבעים לא נמצאו הפסוקים האלה, מה לנו לדברי קדש אשר הורקו מכלי אל כלי ולא עמד מעמם בם? לא מפי העתקה אנו חיים. גם בזולת זה הלאכזר יחשב כי יעזו איש

(1) ואם כבר הותרה הכולועה במאמר חז"ל, ידמה צעירי שגם ספר שופטים (שג"כ יחסו חז"ל לשמואל) ירמי' תקנו והכינו, וארבע הפרשיות באחרונות אך מעשה ידיו המה, וזוה יסור הספק העמוס צענין: עד גלגות הארץ (שופטים י"ח ל). ועוד נדבר מזה. —

מבוא לספר שמואל

איש מבני ישראל את פניו לחלל את הקדש להביא ספור יענה שקר בדברים המקובלים כבר. ואם גם נאמר כי סופר אחד אשר מצא הספור באופן הזה כתב זאת לזכרון בספר על הגליון בכל זאת עוד יקשה איך הובא פנימה? — הלא נודע כי מימות עזרא ואילך בכל דור ודור היו עומדים סופרים נאמנים מבינים במקרא אשר צרפו ולבנו את ספרי הקדש מכל סיגי הנוספות ושמרום מכל מגרעת, ואיך יעלה על הדעת שלא פקחו עיניהם במקום הזה ולא ראו ולא ידעו כי התערב דבר זר בתוכם? ⁽¹⁾ והבכון לדעתי הוא, כי ירמי' אשר (כמו שכארנו בשם הרד"א) קבץ כמה מגלות וספרים אשר מן הנמנע שלא יתחלפו וישתנו באיזהו מן הענינים זה יאמר בכה וזה אמר בכה, אסף גם הספר הזה, והנביא האלהי ברוח קדשו אשר לבשהו, ידע להוציא לאור אמת מזוקק שכעתים, ולכן כאשר ראה ירמי' כי בספר שמואל שלפניו, (לאיזהו הסבה מן הסבות מפאת המחבר או לאיזהו מקרה מן המקרים אשר יארעו לפתשגן כתב ישן נושן) לא נשלם מעשה גלית ודוד כפי הראוי, לקח הספור מדברי איש סופר נאמן אחר; ולהורות כי הדברים האלה ממעין אחר שאב, שם פתח דבריו בלשון המחבר עצמו — אשר שם היתה התחלה הזאת דבר על אופניו. ואולי בימי הנביא הזה, עוד ידעו כל העם את הספר ממנו נבעו הדברים האלה, וא"כ בציון הזה אשר שם בתחלת הספור כבר הודיע את מקורו. — השאלה הב' ודוד הולך ושב מעל שאול לרעות את לאן אינו (ש"א י"ז ט"ו) איך יתישב זה עם מה שספר לפניו עשאו לאהב אותו והיה מכרח אליו לנגן לפניו והיה לו נושא כליו ואיך יצא למלחמה ונושא כליו בל עמו? ולמה לא הזכיר שפמרהו שאול מעליו והרעה לו לשוב לבית אביו? ואיך יעזוב המלך איש אשר היה מפאר לפניו בגבור היל ואיש מלחמה, ולקח תחתיו שלשת אחיו הבלתי מפארים כמוהו? ויותר מתנגד הספור הזה אל המאמר הנזכר בפרשה שאהריה: ויהי ממחרת ותללח רוח אלהים רעה וגו' ודוד מנגן כיום כיום (שם י"ח י')

הלשון כיום כיום מורה שהיה הולך בענין הזה על הרגילות הנהוג מחמול

⁽¹⁾ ואם מלינו ג"כ בספר יהושע (עיי' במבואנו שם) שני פסוקים אשר כפי עדות בנינו ה'זי גאון אך התגננו שם, מ"מ המה לקוחים מספר דברי הימי' ואלו ואלו דברי אלהים חיים ואך יתנגדו לספר יהושע במספר הערים, וזה אינו זר בספר יהושע, שמספר הכללי והספטי של הערים לא יסבימו בחשבון כאשר יבין כל מעיין. —

מתמול שלשום בלי הפסק, ומן הספור הקודם נראה, כי היה הפסק זמן רב וכי היה שב ביניהם לרעות צאן אביו, ואין זכרון בכל הספור כי השיב אותו על כנו לנגן לפניו. שני הפסוקים האלה בשוה קם זה גופל. ע"כ —

על זאת אשיב, כי מה שנאמר: ודוד כולך ונכ, אין הכוונה שהיה מדרכו ללכת ולשוב כאשר הבינוהו המפרשים, שא"כ היה מן הראוי לאמר הִלֵּךְ הִלֵּךְ ושב כמו: הלך הלך וככה (ירמ' מ"א ו') כי אם יורה מלת הִלֵּךְ על התמדה ורגילות יצטרף אל הפעל או אל החואר, כמו: הלך וגדול וטוב (ע"כ צ' כ"ו) הלך ופסק (ע"כ ג' א'), הלך ופער (יגס א' י"א) וכדומה. מעתה כאן שלא נזכר רק הפעל שב, יסוב מלת הלך אך על השיבה, שהיה מדרכו לשוב, ולא על ההליכה וזה זר מאד כי אין שיבה בלא הליכה. ולזה אני אומר, כי הלך פה הוא הבינוני תמורת העבר, ושעורו היה הִלֵּךְ כמו ופרעה הלם וכדומ', והפסוק דזה הוסיף ירמיה מדעתו, לפי שהרגיש בכחבו את הדברים האלה בי שאל השואל מה לדוד עם צאן אביו בבית לחם? הלא הוא עומד לפני המלך? לזה אמר על דרך מאמר מוסגר שדוד כבר הלך ושב מעם שאול, והמשך כל הספור הזה מן פרשה ט"ז כ"ג עד פרשה י"ח י"א יתפרש היטב על האופן הזה, כי כאשר רוח לשאול וטוב לו וסרה מעליו רוח הרעה (מ"ז כ"ג) שלח את דוד לכיתו ועמד שם ימים רבים כאשר נבאר עוד, אך כאשר הכה דוד את הפלשתי החל שוב לפעום רוח הרעה בקרב שאול, כי היה נכלם מאד כי הוא וכל ישראל חתו וייראו מפני הפלשתי הזה (ט"ז י"ג י"א), ונער רועה צאן בא מאחרי העדר ובאין חרב וחנית הכהו נפש, ואולקח את דוד שנית לנגן לפניו, ובעת ההיא הוא עודנו חונה על פני השדה, כי עוד לא תמו ימי המלחמה. ולזה נאמר (י"ח ב') ויקחהו שאול ביום ההוא ולא נתנו לשוב בית אביו, כלומר שלקחו לכוונה הזאת לבלתי תת אותו לשוב בית אביו. ולעת הזאח שם אותו על אנשי הצבא ללחום מלחמתו ולרדוף אחרי הפלשתים (י"ח ב') רק כאשר שב לאהלו מרדוף את האויב היה מנגן כדברו לפני שאול, אולם כאשר שב שאול עם דוד וכל המחנה אל ערי ישראל, או יצאו הנשים לקראתם וענו ואמרו: הכה שאול באלפיו וגו' מיום ההוא והלאה היה שאול עוין את דוד (ט"ט מן י" עד י"א).

ובזה כל הפסוקים על מקומם יבואו בשלום אין בהם שום סתירה או הכחשה אבל צדקו יחדו, כי מה שנא' (ז"ל י"ח י') ויהי ממחרת (למועד זאת הכה' המזכה) ודוד מנגן בידו כיוס כיוס, הכוונה מעת הלקח דוד שנית אל שאול כאשר בארנו. וא"כ שני הפסוקים ודוד הלך ושכ וגו' ויהי ממחרת, קמו יחדו ולא כאשר חשב השואל כשוה! קם זה נופל.

ואחרי אשר פנית לי דרך ישר בעיניי, נשאר לנו אך המכשלה הזאת להסיר איך יצא שאול במלחמה ונושא כליו בל עמו? על זאת אשיב, כי מלבד שהוא מן האפשר שהיה לשאול נושאי כלים רבים, כי כבר מצינו ביואב (ז"ל י"ח ט"ו) עשרה נערים נושאי כלי יואב, ואם לשר הצבא היו עשרה הלא למלך היו כהנה וכהנה, ואף כי לדברינו שעמדו ימים רבי' מעת אשר שב דוד אל ביתו למלחמת הפלשתים הנזכרת, א"כ בקל שיבחר לו שאול נושאי כלים אחרים, גם מלבד זה אולי יש הבדל בין נושאי כלים לנושאי כליו, כי הנה לא נאמר שהיה דוד נושא כליו, רק ויהי לו נושא כלים (ש ט"ז כ"א), ונאמר שאם יבוא נסמך אל הכנוי או לשם עצם פרטי כמו נושאי כלי יואב (ז"ל י"ח ט"ו) יורה על הכלים המיוחדים לאיש מלחמה והמה כלי קרב, וכך: שא לא כליו (בראשית כ"ז ב') כלי המיוחדים לאיש יודע ציד, ובאר זה תליך וקשתך, אבל נושא כלים כחם (אשר לא נמצא עוד כי אם כאן) הכוונה גם על כלי חשמישו שהיה עומד לשרח לפניו במסבו לשום לפניו המאכל ולתת הכוס בידו וכדומה.

השאלה הג' היא, דוד אשר היה מהעומדים ראשונה את פני המלך ורופא נכבד להעביר ממנו רוח רעה, ואהוב בעיניו ונושא כליו, מה היה לו לשאול את האנשים העומדים עמו, מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתים? כי איש אשר לו יד ושם כמוהו לא יסב דרכו, אבל ילך בעצמו ויעמוד לפני המלך וישאל את פיהו ולא צריך למליץ בינו ובין המלך.

השאלה הד' ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה יכדת וגו' (ש י"ז כ"ח) וכי לא היה ביד דוד אותות נאמנים כי לא מלבו הלך, כ"א אביו שלחו לראות את שלום אחיו ולתת התשורה לשר האלף ולקחת ערבתם? ומה שאל אותו למה יודת? ואיך ערב לב אליאב לדבר קשות אל אחיו, אשר הוא מנגן למלך ונושא כליו ואהוב מאד בעיניו, הכי לא ישים אל לבו כי יש לאל ידו

לעשיה

לעשות עמו רעה, או הכי לא היה לו לשאת לו פנים אחדי אשר נמשח למלוכה? ומה היתה תמיהתו על דוד אשר שם לבו לחקור הדבר? הלא ידע מגבורת אחיו אשר הכה את הארי ואת הדוב, ואיש גבור כמוהו לא נעלם כי אותות הגבורה מתנוססין בכל מעשיו, ואיך לא חס דוד על כבוד נפשו, והתאפק בדבר אחיו אליו כדבר אל אחד פרחי הילדים חובקי אשפתות, ואיך לא יחם לב גבור כמוהו בשמעו דברי נאצות כאלה ויהי כמחריש? ותחת מענה חמה מפיץ אף ושופך זעם, ענה רכות: הלא דבר הוא! — ע"כ.

והנה במה שאמרתי בישוב השאלה הב' כבר נפלו לארץ יסודות הספקו האלה, כי דוד לא היה רק נער משרת לפני שאול, ולא מיושבים ראשונה במלכות. ומה שלא ירא אליאב להעזי פניו נגד משיח ה', לדעתי לא ידע שום איש כ"א דוד וישי ממשוחה הזאת, ומה שנאמר: וימשח אותו בקרב אחיו (ש"ט י"ג) הוראת הבי"ת במלת בקרב כמו מ"ם (ורבים כמוהו עיין מכלול לרד"ק), ושעורו מקרב אחיו משח אותו, והראיה הברורה לזה, כי הנה שמואל ירא מפני שאול ואמר: איך אלך ושמע שאול וגו' (ש"ט ז') ואיך לא פחד שאם יבחר בקמן וימאס בגדולים, כי יעורר בזה קנאתם, ויגידו הדבר לשאול, אבל באמת כי ישי העביר את בניו אחד אחד לפני שמואל והמה לא ידעו דבר. גם מה שאמר החכם בן זאב הלא ידע מגבורת אחיו אשר הכה את הארי ואת הדוב וגו', גם אנכי שואל מאין ידע החכם הזה כי הגיד זאת דוד לאחיו? — אף לא יפלא בעיני, כי התאפק דוד כאשר ענהו אחיו קשות, כי זה יורה רק על כשרון מדותיו לכבד את אחיו הגדול ממנו, וכמ"ש חז"ל: את לרבות אחיו הגדול.

השאלה הה' שלשה דברים הבטיח המלך למכה הפלשתי הערל הזה, להעשירו עושר גדול, ולתת לו בתו לאשה, ולעשות ביחו חפשי בישראל (ש"ט כ"ח), ודוד הנה שם נפשו בכפו והרג את הפלשתי, ולא די שאחת משלש אלה לא נעשה לו, אלא כשבאו אליו עבדי שואל בדברי אדוניהם להתחתן בו (ש"ט י"ח כ"ג) היה נפלא בעיניו ולא האמין להם, כי הרחיק שיתחתן המלך עם איש רש כמוהו, הלא באה לו בשכרו? ומדוע

ומדוע בטח בשכר מאה ערלות יותר משכר הריגת הפלשתי? כי מי שלא קיים הבטחתו הראשונה לא יקיים אותה שנית. ע"כ.
 כבר מלתי אמורה בהגהות לספר הזה (ג"א י"ז) ששואל לא הבטיח זאת, אך לשרי החיל הנצבים עליו, ולא לכל איש המוני ע"ש, כי אין לשנות דבר פעמים).

השאלה הו' ויקח דוד את ראש הפלשתי ויביאכו ירושלים ואת כליו שם באהליו (שס י"ו כ"ד) שני זרות בו, כי ירושלים לא נקראה עוד בשם הזה, כי אם שנים רבות אח"כ, ועוד היתה עיר יבוסית, ולא היה בה לא הוא ולא בני משפחתו כי הוא יושב בבית לחם, ועוד לא היה שם לא ארון ולא מזבח ולמה הביא שם ראש הפלשתי? וכליו שם באהליו, והסופר בעצמו יספר, כי חרב גלית הפלשתי לזמה אחרי האפוד בנוב (שס כ"א י'). ע"כ.

הגה שם ירושלים כבר נזכר בס' יהושע ושופטים, ומדוע נתפלא אם בא יבוא בספר מאוחר? אולם ההשראה דוד על ככה להביא ראש הפלשתי אל עיר היבוסית? יראה לי, שהענין כן הוא, הנה היבוסית ישב את בני בנימין בירושלים (שופטים א' כ"ח), ואין לספק כי כאשר היו בני ישראל נגפים לפני אויביהם, כי גם היבוסים יושבי ירושלים הרימו ראש לפשוע ולגרש את בנימין מגבולם וכן נראה, כי בתחלת מלכות דוד כאשר לחמו ישראל עם יהודה והיה חרב איש באחיו פרק היבוסית את עולו מעל צוארו (ג"ב ה' ו'), ולזה נאמר כי גם עתה כאשר רמה יד פלשתים וישראל נחבאו מפניהם, חשבו אנשי ירושלים מחשבת רשע למרוד, ולזה כאשר נצח דוד את הפלשתים ונפל גבורם הביא את ראשו ירושלימה (אשר ישבו שם גם בני בנימין משבט המלוכה) ותקע אותו שם להפחיד את היבוסית למען תהיה יראת בני ישראל על פניהם.

השאלה

י) גם לא זרה דעת רעי רי"ו כי בראשונה היתה כוונת שאלו בהנחתו על כל איש ואיש יהיה מי שיהיה, אך אחרי עבור הנרה, בקש לו התגללות כמה שאמר תמיד האיש אשר יכנו, בה יעשה לאיש, ולזה כבר אמר לו קודם המלחמה לא תוכל להלחם עמו כי נער אתה, ואחרי הריגת גלית קראו תמיד בכוונה סיועדת פעמים ואלג בשם נער או עלם, לאמר לא יש ולא לנער פליתית את שפתי לתת לו את בתי; וזוה תשובה נכונה לדברי השאלה הזאת.

השאלה הזו היא השאלה הקדומה אשר נגפו בה כל הראשונים
 המפרשים, איך נכר דוד לפני שאול אשר עמד לפניו יום ונגן בידו
 ורוח לו, ואשר אהבהו ושימיהו לנושא כליו, עד אשר הוצרך לחקור על
 אודותיו בשר פכאוו: בן מי זה הנער? וגם אבנר נישבע בחי המלך
 שלא ידעו, ולמה לא שאל אותו אבנר כמצות המלך? וכבר ידעת ישוב
 חכמי התלמוד על הורית הוה (ימות ע"ז ע"ג) שהיו נושאים ונותנים בדבר
 הלכה עד שנצחום הואג שאסור לבוא בקהל. ואם ישכך זה מעט לאשר
 רוחם נוהה בדרש, אבל ההולך דרך המלך דרך הפשט לא ישיב נפשו
 כזה. וגם ראיתי את הלחץ ואת הדחק אשר המפרשים לוחצים את עצמם
 להוציא פירוש נכון ולא יכלו. והמבאר לספר שמואל בשם מנחה חדשה
 השתדל ג"כ לתת סבה אל התנכרות דוד לפני שאול מארבעה פנים באי
 הרוח, והבל הביא גם הוא ואת כלם ישא הרוח. עכ"ל.

בהחרת השאלה הזאת אומר אני כי נכונה בעיני הסכה הד' שנתן בעל
 מנחה חדשה בכאורו, והיא, שעברו ימים רבים מיום עזבו את שאול עד
 היום ההוא, ויגדל דוד ויהי לאיש גובה קומה, גם יצא ממנו בלא חתימת זקן
 ועתה שערות זקנו צמחו ונשתנה תארו, ולזה לא הכירו, כי מה שביקש
 החכם בן זאב להסתיר הדעה הזאת מן דוד מנגן בידו כיום ביום, כבר
 השכנו עליה בישוב השאלה הב'.

ועתה, כבר סקלנו את המסלה הזאת מכל אכן נגף לא נשאר עד אחד;
 כי מה שנחקשה החכם ^{מייכהקין} בסגנון הלשון אשר ימעט בערך הצחות מן
 יתר הספר ובפרט כפילת הלשון כי ישנה וישלש דבר פעמים כמו וילכו
 שלשת בני ישי הגדולים הלכו אחר שאול ושם שלשת
 בניו אשר הלכו במלחמה וגו' (ג"א י"ז י"ג), וכל איש למראה עיניו
 ישפוט, כי נעדר ממאמרים האלה הוד המליצה, ועוד רבים כאלה, גם
 זה לא יפלא, כי מודים אנחנו שאיש אחר כתב הפרשה; ואולי לא היה
 האיש הזה אמן בצחות הלשון, ובפרט אם נחזיק בדעת הרד"א בהקדמה
 לספר

לספר ירמיה, שאמר כי הנביא הזה לא היה כלל איש מהיר במלאכת
הכתב והלשון (ואין פה המקום לחקור אם כנים דבריו או לא? והדברים
האלה מירי ירמיה יצאו כאשר זכרנו. ¹)

ועל דבר החקירה השלישית והיא בענין החלופים והשנויים בדברי הימי'
לדוד אשר נראו אם נעריך ספר ד"הי עם ספר שמואל, הנה החקירה הזאת
יאתה יותר למבוא אל דברי הימים, כי הלא דברי הימים כולל ספורי
ספר שמואל וספר מלכים, ולכן אחוה אני את דעתי רק בענין הספורים
מדברי דוד אשר יפקד מקומם בספר שמואל, וכבר מנה אותם הרדי"א
למספרם והמה ספור הגבורים אשר באו אל דוד צקלג, וספור ראשי
החלוץ אשר באו חברונה (ה"י א' ז') גם לא נזכר בשמואל שקבץ דוד בני
הלויים וסדרם למשוררים ושוערים (ש"ט ע"ו), הנה עד כאן ותו לא המה
הדברים אשר היו מן הראוי לתת להם יד ושם בס' שמואל, ויתר הספורים
אשר גם עליהם העיר הרדי"א על שלא באו בספרים הקודמים המה יותר
יאוחים לספר מלכים, כמו אשר צוה דוד לכנוס את הגרים וגו' (ו"ה א'
כ"ג ז'), כי כל משכיל יבין שכל הנאמר מפרשה כ"ב עד סוף חלק א'
מד"הי היה אך אחרי המשח שלמה ע"י נתן וצדוק כנזכר במלכים (א' א') כי
באותה הפרשה דבר דוד משלמה בנו כאלו נודע בישראל כי הוא יורש
עצר, וא"כ היתה זאת אחרי אשר נמשח שלמה, כי לפני זה הלא נאמר:
לא הודעת את עבדך מי יצא על כסא אדוני המלך אחיו (מ"א א' כ"ז. ²) והנך רואה כי
כל

¹ ואם נשים עין על ד' פרשיות האחרונות מספר שופטים, נראה כי גם להם קרה
מקרה כזה, כי גם בהם מליכות זרות אשר לא יתכנו בספור ההגדה, כמו ואין מכלים דבר
בארץ יורש עלר (ש"ח ז') כתרו את בנימין וגו' (ש"ס כ' מ"ג) כעת תאשמו (ש"ס כ"א כ"ב)
וכן כפל ענין ללא לורך כפסוק י"ז וי"ח פרשה י"ח, ולדעתי הוא דומה ממש בסגנון לשונו,
למאמר: וילכו שלשת בני ישי וגו' ורבים עוד שנאמרו ונשנו כזה, וזה עדות שגם פרשיות
האלה ידי ירמיה כוננס.

² ואתה תחזה כי ירמי' אשר לדעתינו השלים ספר שופטים (כאשר אמרנו) חתם את
הספר ההוא במאמר: בנימיס ההס אין מלך ביש ראל איש הישר בעיניו יעשה
(שופטי' כ"א כ"ה) לקצרו עם ספר שמואל שספר שם כי בני ישראל בקשו להס מלך,

כל הספורים המה אך מעת בוא דוד לצקלג (ולא מקודם) ואז כבר היה שמואל מות, כי אחרי מות שמואל ירד דוד מדבר פארן ומשם מלט לארץ פלשתים כנזכר בש"א כ"ה וכ"ז:

ולזה יראה לי כי בכל הדברים אשר כתב שמואל עצמו לא שלח ירמיה את ידו (מלבד במקומות מעטים) כי היה שמואל נביא נאמן לה' וינון שמו גם בדור אחרון ולכן לא השמיט מדבריו דבר, אבל מכאן ואילך לקח את ספוריו מפי ספרים וסופרים שונים אשר לא יקרו בעיניו כל כך, ולזה הניח הדברים אשר ידיעתם לא נראו לו מן ההכרח, כמו ספור הגבורים אשר באו אל דוד אל צקלג ולחברון, כי לא היתה מגמת ירמיה לפאר את בית דוד, יען בימים ההם שרש ישי היה פורה ראש ולענה, וכן לא הזכיר מחלוקת הכהנים והלויים, כי בימיו הלא עוד המקדש על מכונו והיו הדברי' האלה ידועים ומפורסמים לכל, אולם עזרא אשר בעבור זרובבל (שהיה חמר מגזע ישי) היה כל ישעו וחפצו (כמ"ש הרדי"א) לרומם את בית דוד ובפרט לפאר ולהלל את דוד עצמו אשר לו הבטיח ה' כי זרעו לעד יכון על כסא ישראל, ספר את כל הדברים אשר יגדלו את כבודו וירוממו הודו. וכן היתה כוונתו לגדל את כבוד הבית השני ולהעמיד עוד בסדר נכון כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם, ולכוונה הזאת ספר בארוכה גם סדר הכהנים והלויים בעבודתם, והודיע לנו כי דוד בחיר ה' ברוח קדשו הכין את זאת ערוכה בכל ושמורה:

אלה הדברים אשר ראיתי לשום לפניך קורא הנעים! במבוא לספר הזה ויהיו נא לרצון אמרי פי.

ואני

וכן כלה ספר שמואל בבנין המזבח בגרן ארונה, וזה כבר נמשך לספר מלכים אשר יספר לנו את פגוד הבית אשר בנה שלמה במקום מזבח אביו, והנה היה כוונתו גם' מלכים לספר קירות מלכי יהודה וישראל מאז היתה מלוכת ישראל לנחלה ולירושה והאז הנחיל אותה לבנו אחריו ולא נתן עוד מזר המלוכה ע"פ בחירת העם, ולזה מן הראוי שמתחיל הספר הזה בספור אדוניה כאשר המליך דוד את שלמה ונעבור זה לא השלים דברי דוד גם' שמואל ב"א פה.

ואני טרם אכלה לדבר, אחלה את החכם המהבר ת"א ובאור לס' שמואל
 לסלוח לי על דבר ההגהות אשר שמתי לדבריו, אלהים הוא היודע ועד!
 כי לא מחפץ לבי וחשק נפשי קרבתי אל המלאכה הזאת, הן איש מניחה
 אנכי ודבר אין לי עם אדם, לא מבקר אנכי ולא בן מבקר, גם ידעתי את
 ערכי הלא מצער הוא. — ולכן חלילה לי בה' לתת דופי בדברי איש וולתי
 הן בגלוי הן בסתר, הן במליצה נמרצת והן ברמיזה, אך אלך את דרכי
 לפי תומי, ושלוש שלום אקרא לרחוק ולקרוב. אולם ידידי מהרמ"ל נ"י שם על
 שכמי את העבודה הזאת, ופקודתו תשמור רוחי, וכל אשר יצוה עלי אעשה,
 לכן גם עתה נמצאתי לאשר שאלני וכחבתי איהו הגהות על ספר, כפי
 אשר תשיג ידי, ושמתי לפני ידידי מהרמ"ל והוא בצחות שכלו ישים
 עין בקרת עליהן לבקר בין טוב לרע, וכל אשר יבחר הן מדברי הן מדברי
 וולתי יקרב אליו ואת היתר יחרים ואני שלום. —

פראג בחדש אייר ת"ק צ"ה לפ"ק.

וואלף ברמ"ל נ"ע.